

LEREN MET HOOFD, HART & HANDEN

***Studenten AANwezig door een schat aan motiverende
werkvormen***

Sylvia Bronkhorst en Julika Verhoeven

Boom

Met onderstaande unieke activeringscode krijg je via www.boomdocent.nl toegang tot het online boek en extra materiaal. Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan deze editie. Na activering van de code is de online omgeving twee jaar toegankelijk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende editie geactiveerd worden. De code is eenmalig te gebruiken.

Illustrering: Studio Duikboot, Nijmegen

Omslagontwerp: Haagsblauw, Den Haag

© 2025 Sylvia Bronkhorst en Julika Verhoeven | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Auteursrecht ten aanzien van tekst- en datamining en machinelearning is nadrukkelijk voorbehouden.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher. No part of this publication may be reproduced in the context of text and data mining, machine learning or for any other purpose which is not expressly permitted by law without permission of Boom Uitgevers.

ISBN 9789024471867

NUR 841

www.boomdocent.nl

www.boom.nl/hogeronderwijs

Inhoud

Inleiding – Je studenten AANwezig	6
Hoe lees je dit boek?	8
Wat is leren met Hoofd, Hart & Handen?	10
1 Logische Les 1 – Start bij: wie ben JIJ?	15
1.1 Eerst wat context	15
1.2 Praktische werkvormen	17
1.3 Een beetje theorie	29
1.4 Bronnen	32
2 Logische Les 2 – Bouw een stevige community	35
2.1 Eerst wat context	35
2.2 Praktische werkvormen	37
2.3 Een beetje theorie	48
2.4 Bronnen	52
3 Logische Les 3 – Stop met dozenden	55
3.1 Eerst wat context	55
3.2 Praktische werkvormen	58
3.3 Een beetje theorie	60
3.4 Bronnen	61
4 Logische Les 4 – Geef je groep de regie	63
4.1 Eerst wat context	63
4.2 Praktische werkvormen	65
4.3 Een beetje theorie	72
4.4 Bronnen	75
5 Logische Les 5 – Werk met leerbogen	77
5.1 Eerst wat context	77
5.2 Praktische werkvormen	81

5.3	Een beetje theorie	94
5.4	Bronnen	96
6	Logische Les 6 – Ga minder denken en meer doen	99
6.1	Eerst wat context	99
6.2	Praktische werkvormen	103
6.3	Een beetje theorie	112
6.4	Bronnen	115
7	Logische Les 7 – Gooi jezelf als eerste voor de bus	117
7.1	Eerst wat context	117
7.2	Praktische werkvormen	120
7.3	Een beetje theorie	123
7.4	Bronnen	124
8	Logische Les 8 – Denk en doe zoals op de kleuterschool	127
8.1	Eerst wat context	127
8.2	Praktische werkvormen	130
8.3	Een beetje theorie	141
8.4	Bronnen	146
9	Logische Les 9 – Vier de verschillen	149
9.1	Eerst wat context	149
9.2	Praktische werkvormen	151
9.3	Een beetje theorie	159
9.4	Bronnen	161
10	Logische Les 10 – Maak plezier en beweeg	163
10.1	Eerst wat context	163
10.2	Praktische werkvormen	165
10.3	Een beetje theorie	173
10.4	Bronnen	176
11	Logische Les 11 – Stretch de comfortzone	179
11.1	Eerst wat context	179
11.2	Praktische werkvormen	182
11.3	Een beetje theorie	189
11.4	Bronnen	192
	Wrap-up	193
	Literatuur	195

Bijlagen	198
Bijlage 1 Competenties mbo en hbo	199
Bijlage 2 Intakeformulier	201
Bijlage 3 Kernwaarden	202
Bijlage 4 De fijnste vragen	203
Bijlage 5 De leukste dilemma's	204
Bijlage 6 Thema's comfort-, leer- en paniekzone	205
Bijlage 7 Foto- en filmchallenge	206
Bijlage 8 Overzicht van de praktische werkvormen	208
Illustratieverantwoording	210
Over de auteurs	214

Inleiding – Je studenten AANwezig

'Het beste halfjaar school sinds de kleuterschool.'

'Nooit geweten dat school zo leuk kan zijn.'

'Voor het eerst van mijn leven FOMO over school.'

'Op deze manier had mijn schooltijd nog wel een tijdje langer mogen duren.'

Zomaar een greep uit de reacties van studenten op onze 'Hoofd, Hart & Handen'-aanpak (HHH). En – geloof ons – dit zijn geen uitzonderingen. Toen we startten met HHH-onderwijs liepen onze harten over van trots als we dit soort teksten hoorden. Inmiddels is het gevoel van trots aangevuld met gevoelens van frustratie en ambitie. Frustratie omdat dit soort onderwijs nog steeds de uitzondering is. Ambitie omdat we vinden dat het de norm zou moeten zijn.

Waarschijnlijk herken jij ook gevoelens van trots, frustratie en ambitie in je leven als docent op het mbo of hbo, of überhaupt als onderwijsprofessional. Trots als je een student weet te bereiken en je zienderogen verschil maakt. Frustratie over halflege klassen en onderuitgezakte studenten. En ambitie om het anders te doen – zodat niet jij, maar zij hard werken. Het goede nieuws: het kán. Nog beter nieuws: jij kunt het.

Dit boek gaat je daarbij helpen. Het effect? Je studenten AANwezig. In andere woorden: ze zijn er en ze zijn er. Niet alleen op tijd in je les. Maar ook alert en actief. Het effect op jou: meer plezier in je werk.

In dit boek vind je 11 Logische Lessen van Hoofd, Hart & Handen. We noemen het Logische Lessen, omdat het geen *rocket science* is. Het zijn soms zelfs open deuren. In de dagelijkse praktijk handen en voeten geven aan Logische Lessen kan desondanks ingewikkeld zijn. Daarom delen we bij elke Logische Les ons eigen materiaal van bij elkaar opgeteld bijna tien jaar. Van quick wins die nauwelijks tijd kosten, tot dagvullende werkvormen als je meer tijd vrij kunt maken. We delen alle ins en outs van ons programma. Het ontbreken van geschikt materiaal is dus geen excuus als je zou besluiten om niet met Hoofd, Hart & Handen te gaan werken.

'Ik had zo'n slecht beeld van school. Was zo ongelukkig op school. En toen kwam dit soort onderwijs. Een totaal andere manier van naar school gaan. Ik wist niet hoe dat voelde. Andere lessen. Andere opdrachten. Waar je zoveel van leert. Ik heb het er heel vaak met mijn vriend over gehad. Ik heb het aan iedereen verteld. En nu, vijf jaar later, heb ik het er nog steeds over.' (Anna, student Communicatie en multimediasign)

Dit boek nodigt uit tot doen, ervaren en experimenteren. Met lang en veel praten over effectiever en leuker onderwijs verandert er niks in de klas.

Wij willen juist dat er wél beweging komt. Een student drukte ons een advies op het hart: 'Geef de lezer het gevoel dat ze al geweldig zijn en dat ze door het lezen van het boek alleen nog maar geweldiger kunnen worden. Precies zoals het voor ons voelde in de klas.' (Berdan, student Finance & control). Daar gaan we voor. Voor niets minder dan dat.

We wensen je veel leesplezier en nog veel meer lesplezier.

Sylvia Bronkhorst en Julika Verhoeven

Hoe lees je dit boek?

Begin waar je wilt beginnen. Op volgorde kan. Kriskras erdoorheen is een optie. Kies de Logische Les die nú voor jou past.

Maak (aan)tekeningen. Dit boek is om in te schrijven, tekenen en strepen. Maak het van jou.

Doe iets met wat je leest. Kies één werkvorm, één quick win of laat je inspireren door één quote en zet vandaag nog een stap in jouw onderwijspraktijk. Gewoon proberen en experimenteren.

Benut de structuur. Elke Logische Les volgt exact dezelfde opbouw. Eerst krijg je antwoord op de vraag 'Wat bedoelen we precies met deze Logische Les?' Daarna volgen praktische tools, zodat je meteen ziet en voelt hoe je de Logische Les in je eigen onderwijspraktijk toe kunt passen. Met quick wins (kleine aanpassingen met een groot effect) en werkvormen die je zo in je les kunt gebruiken. Tot slot lees je de theorie achter de Logische Les. Eerst doen, dan duiden. Precies zoals we het ook in de klas graag zien.

Kijk naar de competenties. Aan elke werkvorm in dit boek zijn twee algemene mbo-/hbo-competenties gekoppeld. Dan zie je direct waar een werkvorm aan bijdraagt. De lijst met tien algemene competenties die we gebruiken vind je in bijlage 1 van dit boek.

Laat je meenemen door Sylvia en Julika. Dit boek is een coproductie. Sylvia ontwikkelde de methode op basis van haar jarenlange ervaring in de klas. In de dagelijkse onderwijspraktijk sleutelde ze net zo lang aan de Hoofd, Hart & Handen-methode tot ze een aanpak had die echt werkt, voor studenten en docenten. Het praktijkdeel is dus haar aandeel in dit boek. De theoretische basis is van Julika's hand. Zij slaat de brug tussen praktijk en theorie. Dit doet ze door de Logische Lessen te onderbouwen met inzichten uit de literatuur.

Doe aan cherry picking. Gebruik de werkvormen en quick wins die passen bij jou, jouw vak en jouw studenten. Sla de rest gerust over. Die zijn op een later moment misschien interessant. Of misschien wel nooit. Geen punt.

Maak onderscheid tussen 'leren' en 'ontwikkelen'. Leren gaat over het opdoen van kennis en vaardigheden. Het betreft nieuwe kennis van buitenaf en is vaak gericht op de korte termijn. Ontwikkelen draait om het proces van groeien als mens. Het gaat eerder over jezelf ontwikkelen (van binnenuit) en is een proces van de langere termijn. In dit boek ligt de nadruk op ontwikkelen boven leren. Met een paar aanpassingen en wat creativiteit kun je de quick wins en werkvormen ombouwen zodat ze bijdragen aan leren.

Luister naar wie het écht weten. Door het hele boek heen lees je reacties van studenten en docenten op het HHH-onderwijs. Wat zij vinden, ervaren en teruggeven is voor ons het belangrijkste bewijs dat onze methode werkt. De praktijk vormt de basis.

Laat dit boek links liggen als je vindt dat theorie zwaarder moet wegen dan praktijk. Die overtuiging sluit niet zo goed aan bij de insteek van dit boek. De praktijk is leidend, de theorie is volgend. Dit is geen oordeel over jou – ieder zijn voorkeur (zie ook Logische Les 9 'Vier de Verschillen').

Omarm herhaling. Je brein is dol op herhaling. Het helpt je om informatie beter te onthouden. Omdat elke Logische Les op zichzelf leesbaar is, zul je sommige inzichten vaker tegenkomen. Dat is voor je brein niet erg, maar juist helpend.

Doe je voordeel met de Tips Tussendoor. Verspreid door het boek vind je regelmatig een 'Tip Tussendoor'. Ze horen niet per se bij die Logische Les, maar zijn veelal willekeurig in het boek geplaatst. Het idee van de Tip Tussendoor is om jou te helpen om je lesgevende leven makkelijker of leuker te maken. Je herkent een 'Tip Tussendoor' aan het leuke lampje.

Lees met je Hoofd, Hart én Handen. Gebruik je hoofd om te begrijpen, je hart om te voelen wat je raakt en je handen om aan de slag te gaan.

Voel je vrij. We geloven dat actie de weg is. We gaan voor doen als het nieuwe denken. Daarom is onze toon soms nogal rechttoe-rechtaan of gebiedend. Echter. Wat je wel en niet doet, is aan jou. Dat spreekt voor zich.

Leg dit boek weg als lezen op werken begint te lijken. En pak het erbij als je er weer zin in hebt.

Wat is leren met Hoofd, Hart & Handen?

Weten, voelen en doen

In traditioneel onderwijs ligt een sterke nadruk op leren met het hoofd. Er is een focus op cognitieve intelligentie. De impliciete aanname is dat als studenten het juiste wéten, ze ook het juiste zullen dóén. Leren gaat echter niet alleen over slim zijn met enkel het hoofd. Het vergt snappen met het hoofd, voelen met het hart en beweging brengen met de handen. Echt leren doe je met je hele zijn.

Leuk en effectief onderwijs bestaat dus uit een kloppende mix van zowel hoofd, hart als handen. Hoofd staat in deze drie-eenheid voor: weten, denken, analyseren en onthouden. Hart gaat over: weten wie je bent, wat je belangrijk vindt en waar je voor staat. Handen symboliseren doen, experimenteren en ervaren.

'Nu ik lesgeef met HHH, ben ik niet meer alleen een wandelend hoofd. Het oude lesgeven was voor mij overdragen van wat ik weet. Via kennis probeerde ik dan verbinding te maken met de ontvanger. Dat lukte maar zelden. Nu ik ook mijn hart en mijn handen inzet, ontstaat die verbinding wel. En dán, pas dán wordt er geleerd.'
(Oreah, docent Commerciële economie)

Zo oud als de weg naar Rome

Leren met Hoofd, Hart en Handen. Dat klinkt misschien als iets nieuws. Maar het is eigenlijk zo oud als de weg naar Rome. Al in de oudheid spraken filosofen over drie vormen van wijsheid: *logica* (denken), *ethica* (voelen en handelen) en *fysica* (de natuur en het doen). Hoofd, Hart en Handen, maar dan in een klassieke jas. Ook in het ambachtelijk leren van de middeleeuwen – het meester-gezelmodel – gingen denken en doen altijd samen. In de achttiende eeuw pleitte de Zwitserse pedagoog Johann Heinrich Pestalozzi hartstochtelijk voor onderwijs dat het hele mens-zijn aanspreekt. Niet alleen het hoofd, zei hij, maar ook het gevoel en het handelen moeten meedoen als je echt wilt leren. Pestalozzi introduceerde de pedagogiek van Hoofd, Hart & Handen, maar gedreven door efficiency verschoof het zwaartepunt van leren tijdens de industriële revolutie meer en meer richting kennis en weten. Tot op de dag van vandaag is daar weinig verandering in gekomen.

Vier principes

De Hoofd, Hart & Handen-aanpak gaat uit van vier principes.

1. **Leren start bij JOU.** Studenten ontdekken wie ze zijn, wat ze belangrijk vinden en waar hun kracht ligt. Zelfkennis vormt het startpunt van het leerproces.
2. **Leren in een stevige community.** Studenten leren samen. In een groep waar vertrouwen, verbinding en veiligheid vooropstaan.
3. **Leren door experimenteren.** Studenten leren door doen, falen en opnieuw proberen. Leren beklijft als het vanuit het hoofd en het hart wordt omgezet in handelen.
4. **Leren met plezier.** Studenten lachen, spelen en ervaren energie. Wat ze met plezier leren, blijft langer hangen. Plezier zorgt er bovendien voor dat ze naar school komen.

Het effect van werken en leren met de vier principes? Studenten zijn AANwezig. Ze zijn er, en ze zijn er. Niet alleen fysiek in het lokaal, maar mentaal, emotioneel en actief betrokken. Ze doen mee, denken mee en geven vorm aan hun eigen leerproces.

'Ik kwam de eerste dag binnen – dat weet ik nog heel goed – en ging meteen helemaal achter in de klas zitten. Mijn bedoeling was: er fysiek wel zijn, maar mentaal ergens anders. Ik had er geen fluit zin in. En toen moesten we allemaal opstaan. Opeens moest ik er zijn. Dat wilde ik niet. Met iedereen praten. Daardoor was de toon meteen gezet: als je hier bent, moet je er zijn. Duiken is er niet bij.' (Lotte, student International business)

De relatie tussen de vier principes en de elf Logische Lessen

Misschien vraag je je af hoe de vier principes van Hoofd, Hart & Handen zich verhouden tot de elf Logische Lessen. Simpel gezegd: de vier principes vormen het fundament. De basis. Ze geven richting aan alles wat met HHH gebeurt. De elf Logische Lessen zijn ontstaan door die principes toe te passen in het onderwijs. Onderweg werd zichtbaar wat wél werkt, wat niet en onder welke condities. Die inzichten en ervaringen zijn vertaald naar elf Logische Lessen. Die vormen het hart van dit boek.

Juist nú

Leren met hoofd, hart en handen is altijd al kloppend geweest, maar juist nú is het van extra groot belang. De uitdagingen van deze tijd – van klimaatverandering tot digitalisering tot ongelijkheid – zijn te complex om op te lossen met slechts een flinke dosis vakkennis en routinematige handelingen. Die vragen om meer dan alleen Hoofd. Ze eisen betrokkenheid en een gevoel van urgentie (Hart) en verlangen naar experimenteren, over disciplines heen samenwerken en bouwen (Handen).

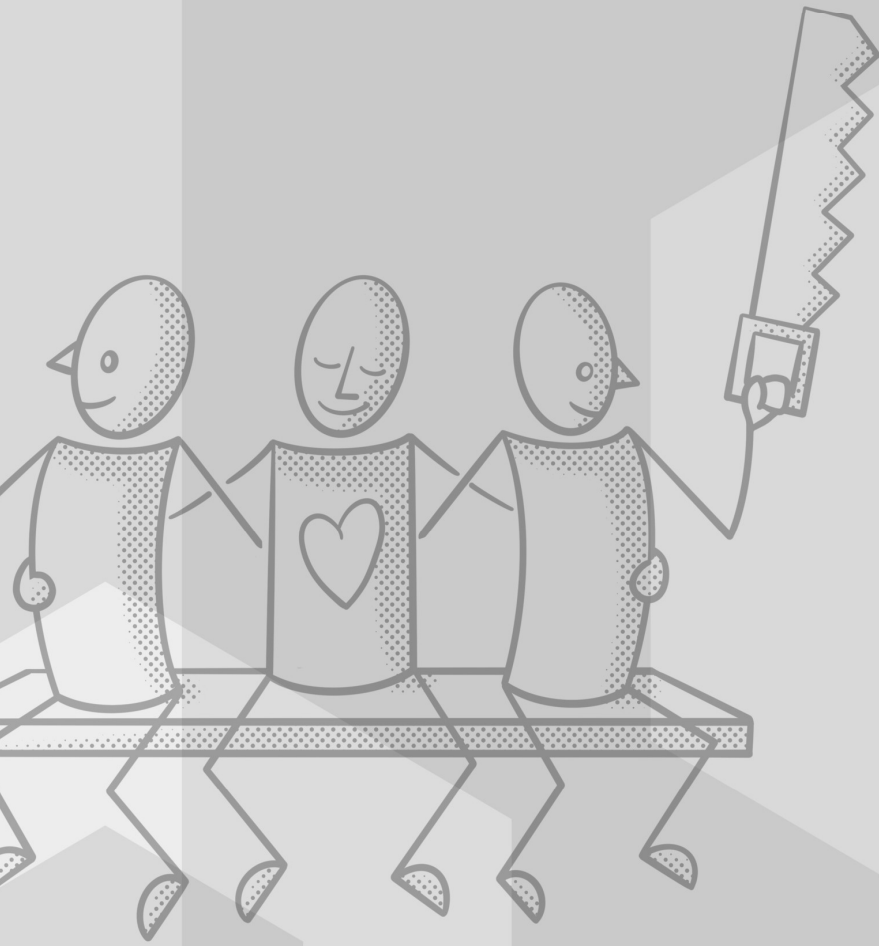
Leren met Hoofd, Hart & Handen is bovendien juist nu extra van belang omdat steeds meer studenten stress, eenzaamheid en prestatiedruk ervaren. Recente cijfers laten zien dat 56 procent van de studenten kampt met hoge stressklachten. Ruim 60 procent van hen voelt zich regelmatig eenzaam (Nuijen et al., 2023). Door te werken aan verbinding en aan te sluiten bij een gevoel van urgentie (Hart), ruimte te maken voor reflectie en betekenisvolle vragen (Hoofd) en studenten te laten doen, proberen en experimenteren (Handen), draagt Hoofd, Hart & Handen bij aan studentenwelzijn. Het resultaat is: minder stress en meer vertrouwen.

Bij leren met Hoofd, Hart & Handen is het dus niet of-of-of. Maar en-en-en. De intentie van dit onderwijs is komen tot een kloppende mix van de drie.

‘Wat het doet met mij? Ik ben energieker, heb meer focus, de tijd gaat sneller, ik heb zin in school, ben blijer, ik geloof wat er gezegd wordt, er is meer interactie, ik heb een betere band met klasgenoten en ben niet bang voor fouten.’ (Wiske, student Bedrijfskunde)

Nu jij

Nieuwsgierig geworden naar hoe je Hoofd, Hart & Handen in jouw onderwijs toe kunt passen? Blader dan snel door naar Logische Les 1 of een van de tien andere Logische Lessen.

Logische Les 1 – Start bij: wie ben JIJ?

1

1.1 Eerst wat context

Droomonderwijs

Het startpunt van leren is niet 'Wat weet ik als docent?', maar 'Wie ben jij als student?'. Deze boodschap wordt door de gemiddelde student met een gevoel van verbazing ontvangen. Gefronste wenkbrauwen zijn vaak de reactie. 'Yeah, right'. Bij Hoofd, Hart en Handen-onderwijs begint het leren met het onderzoeken van de vragen: 'Waarvoor kom jij 's ochtends uit bed? Wat zijn jouw passies en talenten? En wat zie jij als een grote uitdaging in de wereld?'. Pas als je studenten het begin van een antwoord hebben op die vragen, kan de focus verschuiven naar de inhoud.

Ervaring en onderzoek leert dat leren effectiever en veel leuker wordt, wanneer het aansluit bij wat studenten drijft. De motivatie om te leren neemt zichtbaar toe wanneer studenten merken dat de leerstof aansluit bij hun leven. Hun doelen. Dit zorgt ervoor dat ze actiever deelnemen en met hun volle aandacht in de les zitten. De kans dat je studenten de leerstof onthouden, is bovendien veel groter als je aansluit bij wat voor hen belangrijk is.

'Dit is droomonderwijs. Het geeft me de kans om te shinen in waar ik goed in ben. Er wordt gekeken naar wat mij drijft als individu. Waar mijn urgentie ligt. Dat vind ik super fijn.' (Jeff, student Verpleegkunde)

Urgentie

Het onderzoeken en achterhalen van de urgentie van je studenten is een van de belangrijkste uitdagingen van Logische Les 1. Met 'urgentie' bedoelen wij binnen HHH een krachtige, innerlijke drijfveer die aanzet tot actie. Als een student ergens 'urgentie' bij voelt, is het niet zomaar belangrijk voor hem; het is hyperbelangrijk. Urgentie gaat om een ervaren noodzaak, zonder dat iemand anders die oplegt. Urgentie komt van binnenuit, vanuit iemands eigen waarden, verlangens of overtuigingen.

De magie van je onderwijs begint als je studenten hun urgentie gaan (h)erkennen. Als ze weten wat hen drijft en waarvoor ze naar school komen, verbetert hun houding in de klas. Leren is niet langer iets wat 'moet', maar iets wat aansluit bij hun eigen waarden en doelen. Hoewel dit verhaal over 'aansluiten bij de urgentie' logisch klinkt, trappen we in het onderwijs vaak in de valkuil van starten met kennisoverdracht en eenrichtingsverkeer (zie ook Logische Les 3 'Stop met dozenden').

Een van de meest wezenlijke menselijke behoeften is: gezien en gehoord zijn. Dat jij jouw studenten in beeld hebt, is dus megabelangrijk. Dit speelt een cruciale rol in hun motivatie en leerprestaties. Het besef dat je ze ziet, waardeert en serieus neemt, draagt bij aan een basaal gevoel van veiligheid. En precies dat is een basisvoorwaarde om effectief te kunnen leren. Studenten die zich gezien en gehoord voelen, gaan zich anders gedragen. Ze worden actiever, nemen meer initiatief en durven fouten te maken. Ze zijn minder toeschouwer en meer eigenaar van hun leerproces.

'Waar het voor mij bij HHH echt over gaat? Iedereen is gezien en gehoord. Dat levert studenten het basic gevoel op van: ik mag er zijn. En exact dát ervaar ik zelf ook.'
(Marloes, docent Hoofd, Hart & Handen)

Tip Tussendoor

Wees zó goed voorbereid op je lessen dat je je (les)plan kunt loslaten. Ken je doel, je verhaal, je werkvormen, je planning. En als er iets anders nodig is, bijvoorbeeld omdat er iets urgents speelt in de groep, dan laat je je plan los.

Authentiek

Voordat jij je studenten kunt begeleiden, inspireren en uitdagen in de vraag: 'Wie ben jij?' is het belangrijk om jezelf te begrijpen. Wat drijft jÓú? Welke waarden en overtuigingen zijn belangrijk voor je? Wat zijn je talenten? Waarom doe je wat je doet? Wat typeert jou als docent of begeleider? Pas als jij jouw eigen identiteit en drijfveren – min of meer – helder hebt, kun je je studenten effectief ondersteunen in dit proces. Anders wordt het een truc. En geloof ons: daar prikken je studenten dwars doorheen.

Een fijne bijvangst van dit proces is het vinden van je eigen unieke kleur. Dat wat jou jou maakt in je professionele rol. Je authenticiteit. Vanuit die plek lesgeven is goud waard. Voor je studenten en voor jou. Win-win dus.

Authentiek zijn betekent lesgeven op een manier die past bij hoe je bent, die in lijn is met je waarden, overtuigingen en persoonlijkheid. Authentiek zijn betekent níét dat je alles moet delen of altijd maar open moet zijn. Het betekent dat je jezelf niet verbergt achter een façade van perfectie. Of achter een muur van alwetendheid. Als je iets spannend vindt, zeg dat gerust. Als je iets niet weet, benoem dat vooral. Dit zorgt voor ontspanning en een veilige omgeving waarin je studenten óók zichzelf kunnen zijn.

'Iedereen had altijd zijn aandacht erbij. Echt iedereen was into de les.' (Mitch, student Social work)

Vertragen

Het onderzoeken van passies, talenten en drijfveren, het creëren van een gevoel van urgentie én al je studenten in beeld hebben. Dat kost tijd. Binnen HHH-onderwijs focussen we hier de eerste week of weken van een nieuwe periode volledig op. Alle aandacht gaat uit naar 'Wie ben ik?' en 'Wie zijn wij?' Het is begrijpelijk als je denkt: 'Daar hebben we in ons onderwijs geen tijd voor; het programma is nu al bomvol.' Ervaring leert echter: die tijd verdienen je dubbel en dwars weer terug. Wanneer leren begint met 'Wie ben ik?', wordt de rest van het proces leuker, effectiever en sneller. Vertragen in het begin betekent versnellen verderop in het proces.

Tip Tussendoor

Als het begrip dat je gebruikt te groots en meeslepend is voor je studenten, pas je woordkeuze dan aan. 'Urgentie' bijvoorbeeld. Dat is een nogal groot begrip. Dit kan je studenten afschrikken, omdat ze (nog) nergens urgentie op voelen. Gebruik dan in plaats van: 'urgentie' bijvoorbeeld: 'je interesse' of 'dat wat je aanspreekt'. Iets toegankelijker vocabulaire met een vergelijkbaar effect.

1.2 Praktische werkvormen

Je kunt Logische Les 1 op duizenden manieren invullen, maar hier delen we onze effectiefste werkvormen met je. Van quick wins, als je op korte termijn al kleine veranderingen wilt invoeren, tot werkvormen van een uur of een halve dag, als je meer tijd vrij kunt maken. Let's go!

Quick wins

- Verstuur een paar weken voor de start van je lessenreeks een fijne welkomstmail. Als de persoonlijke mail in de mailbox van je student ploft, is het leerproces gestart.
- Voeg bij de welkomstmail een leuk en relevant intakeformulier (een voorbeeld vind je in bijlage 2). Zo leer je je studenten al kennen voordat ze fysiek je les in wandelen.

'Het begon al met de eerste mail. "Lieve jij" was de aanhef. Ik voelde me meteen intens welkom en er viel direct een last van me af. Ik zat op de goede plek.' (Fleur, student Diëtetiek)

- Stop een rol schilderstape in je tas. Hiermee creëer je in een mum van tijd naamstickers. En zorg dat je de namen van je studenten leert. Dat maakt je onderwijs een stuk persoonlijker.
- Vraag bij elk nieuw onderwerp dat je behandelt 'Wat betekent dit voor jou?'. Als je het bijvoorbeeld gaat hebben over samenwerken, check dan: 'Wanneer werkte jij voor het laatst echt goed samen? Of juist niet?'

- Laat je studenten zelf een leerdoel kiezen dat bij h n past. De doelen uit de studiewijzer kunnen als kader dienen.
- Deel je observaties. Individuele en groepsobservaties. Bijvoorbeeld ‘Jullie pakken het goed op.’ Of: ‘Jullie stellen scherpe vragen.’ Deel ook je individuele observaties als ‘Alles oké? Ik miste je de vorige les.’ Dan weten je studenten dat ze bij jou in beeld zijn. Dat werkt stimulerend.

Tip Tussendoor

Als je wilt checken hoe het ervoor staat met het energieniveau, nodig je studenten dan uit om met hun duim aan te geven hoe het met de energie gesteld is. Duim omhoog: ik zit goed in mijn energie. Duim opzij: ik zit redelijk goed in mijn energie. Duim omlaag: mijn energie is ver te zoeken.

Als je deze methode toepast, hebben al je studenten een stem. Niet alleen de extraverte types. Bovendien geeft het je in één oogopslag een beeld van de hele groep.

Als de energie ver te zoeken is, neem dan de ruimte om hiernaar te handelen. Zie daarvoor Logische Les 10 ‘Maak plezier en beweeg’.

1.2.1 Werkvorm 1 – Deep listening

Waartoe

Studenten krijgen hun urgentie scherp. Ze oefenen met luisteren en voelen, en krijgen inzicht in de kracht van stilte(s).

Wanneer

Zet deze werkvorm in aan het begin van een onderwijsperiode, zodat je je lessen kunt afstemmen op de urgentie(s) van je studenten. Later in de periode kan ook; dan werkt de uitkomst als een toetssteen voor het gekozen pad.

Tijd

1,5 uur.

‘In het begin vond ik deep listening een beetje ongemakkelijk. Daarna ging het goed en bleef ik maar ratelen. Ik praatte echt vanuit mijn gevoel. Omdat ik diep na ging denken en het vervolgens hardop zei, wist ik na de oefening beter wat ik wilde.’

(Janjan, student Commerciële economie – innovation)

Hoe

1. Introductie (3 minuten)

Leg uit dat studenten in tweetallen gaan oefenen met *deep listening*, oftewel: écht luisteren. Leg allereerst uit wat dat níét is. Het is niet tijdens het luisteren: alvast aan je eigen verhaal denken, bedenken hoe je straks gaat reageren, doorvragen en zo de richting bepalen. En het is ook niet: reageren. Zelfs niet als de ander stilvalt. Wat is het dan wél? Het is met je volledige aandacht bij de ander zijn. Zonder oordeel en zonder te sturen.

Om dit te bereiken zitten of staan de studenten tijdens de oefening met de ruggen naar elkaar. Het effect is dat ze zich volledig kunnen focussen op de stem en de inhoud van de ander, zonder afgeleid te worden door gezichtsuitdrukking of lichaamstaal.

Geef aan dat jij tweetallen gaat maken en dat de een de rol krijgt van verteller en de ander van luisteraar. De verteller gaat de volgende vraag beantwoorden: 'Waarop voel ik urgentie?'. Daarvoor krijgt zij 5 minuten de tijd. Daarna geeft de luisteraar in 2 minuten terug wat zij als de kern van het verhaal heeft gehoord. Vervolgens draaien de rollen om en herhaalt het proces zich.

2. Eerste ronde (7 minuten)

Ieder duo bepaalt wie in de eerste ronde verteller is en wie luisteraar. Als alle tweetallen een plek hebben ingenomen, start jij de tijd. De verteller heeft 5 minuten om antwoord te geven op de vraag 'Waarop voel ik urgentie?'. Na 5 minuten geef jij een seintje en draaien de studenten weer met hun gezicht naar elkaar toe. De luisteraar deelt in 2 minuten wat zij als de kern van het verhaal heeft ervaren. Zij geeft terug: 'Wat is de kern van je verhaal en waar had je me écht?'

Na 5 minuten geef jij een seintje en draaien de studenten weer met hun gezicht naar elkaar toe. De luisteraar deelt in 2 minuten wat zij als de kern van het verhaal heeft ervaren. Zij geeft terug: 'Wat is de kern van je verhaal en waar had je me écht?'

3. Rollen omdraaien (7 minuten)

Je studenten keren terug naar de beginpositie en wisselen van rol. De oefening herhaalt zich precies zoals bij stap 2.

De duo's hoeven zich in stap 2 en 3 niet met de tijd bezig te houden. Dat doe jij. Zo kunnen zij zich volledig focussen op één taak: vertellen of luisteren.

4. Plenaire reflectie en voorbeelden ophalen (10 minuten)

Stel de volgende reflectievragen: 'Wat maakt luisteren op deze manier anders dan hoe je normaal luistert?' en 'Hoe kan je deze manier van luisteren meenemen naar andere gesprekken?' Check bovendien wat je studenten geleerd hebben over hun urgentie.

Link met competenties

Persoonlijke ontwikkeling en zelfreflectie. Door actief te luisteren en hun verhaal te delen, ontdekken studenten wat hen echt drijft en leren ze zichzelf beter begrijpen.

Communiceren. De werkvorm versterkt de luistervaardigheid en het vermogen om oprecht en empathisch met aandacht bij een ander te zijn. Essentiële onderdelen van effectieve communicatie.